

Könyvismertetés az összehasonlító jogi nyelvészet témaköréből Heikki E. S. Mattila: Comparative Legal Linguistics (Összehasonlító jogi nyelvészet) c. művéről¹

Az 1811-es osztrák polgári törvénykönyvet (ABGB) miért fordították latinra a következő évben? Milyen okok vezettek oda, hogy a 19. században orosz-török egyezmény jött létre a két ország között francia nyelven? Milyen hasonlóságok fedezhetők fel a görög és norvég jogi nyelvhasználat között? Mit kell tudnia a fordítónak, amikor egy élő nyelvi jogi szövegben latin kifejezéssel találkozik? Hogyan változik a jogi nyelv minősége eltérő kulturális kontextusban? Az eltérő felfogások hogyan befolyásolják a jogi nyelvhasználatot? A nyelv sajátos természete révén az egységes európai jog létrejött utópia marad csupán?

E kérdésekre válaszcírákat találhatunk a Comparative Legal Linguistics c. könyvben. A szemet felnyitó anekdotáktól az elméleti fejtegetésekig a módszertani problémák kifejtésén keresztül a finn szerző, Heikki Mattila, a nyelvi és kulturális kapcsolódási pontokra helyezi a hangsúlyt. A jogi nyelvet egyedülálló szemszögből közelíti meg. Nem elméleti síkon tanulmányozza a jogi nyelvet, akárcsak az összehasonlító jog vagy a speciális szaknyelvek. Nem is elemez szinkron vagy diakron módon egy adott nyelvet, valamint kutatásához nem is az alkalmazott tudományokat hívja segítségül, amelyek a kommunikációs tevékenységre helyezik közvetlenül a hangsúlyt, úgymint a jogi nyelvészet vagy a fordítástudomány. Mattila a jogi nyelvet mindig az adott nyelvre konkretizálva szemléli és vizsgálja, a maga által történeti-kulturális megközelítésnek elnevezett módszer segítségével.² Ha a cím is az összehasonlításon alapuló megközelítést emeli ki, mint ahogyan a szerző az összehasonlító jogi nyelvészetet a 25. oldalon definiálja, már előljáróban le kell szögezni, hogy az összehasonlítást nem a tisztán lehatárolt földrajzi, nyelvi és kulturális kritériumok alapján képzelel el, hanem ezek kapcsolódási pontjaira és a kölcsönhatásaira helyezi a hangsúlyt, ami az összehasonlítást interkulturális térben végzi el. A német jogi nyelv tekintetében³ megállapítja például, hogy létezik olyan történelmi kontextus, amelyben egy adott kultúra száműzetésében gyümölcsözik igazán.

Heikki Mattila a Lappföldi Egyetem emeritus professzora, és a jogi nyelvészet oktatásának fejlesztésével foglalkozott. Az összehasonlító jog tanulmányozása a jogi nyelvet a terminológia

¹ Heikki E. S. Mattila: Comparative Legal Linguistics. Ashgate Publishing Limited, Hampshire, England, 2006. ISBN-10: 0 7546 4874 5 (347 o.)

² 36. o.

³ 297. o.

prizmáján keresztüli vizsgálatához vezette, ezen belül pedig hangsúlyozottan a történeti dimenzió érvényesült. Munkássága során rámutatott arra, hogy minden egyes mai élő jogi nyelv saját latinját használja, ami óvatosságra int a latin nyelv használata tekintetében, amikor a jogi kommunikációra nemzetközi szinten kerül sor. A kötetben Heikki Mattila a finn anyanyelvű szakember szemével tekint a jelentősebb jogi nyelvekre, idegen nyelvi jártassága pedig lehetővé tette számára, hogy több mint tíz nyelvet lefedő bőséges bibliográfiával dolgozzon (ideértve az orosz és a lengyel is), viszont nem riad vissza a kevésbé ismert nyelvektől sem, mint amikor az indonéz jogi nyelvből merít példákat.⁴

Maga a kötet is rendelkezik saját nyelvi múlttal, ami bizonyos szinten a tudományterület kulturális beágyazottságát is szemlélteti. Az eredeti finn nyelvű változat 2002-ből származik,⁵ amely az ehelyütt bemutatott 2006-os angol nyelvű bővített kiadás alapjául szolgált.

A kötet bevezető fejezete a jogi nyelv és a jogi nyelvészet egyes kérdéseit foglalja össze, bemutatva a kutatási területet, a tudományterület jelenlegi állapotát és a szerző terveit. Ezt két fő rész követi: az egyik a jogi nyelvet szaknyelvként értelmezi, ismertetve a jogi nyelv funkciói és jellegzetességeit (2. és 3. fejezet), melyet a jogi terminológiával foglalkozó 4 fejezet követ. A másik fő rész a jelentős jogi nyelvekkel foglalkozik, a latin örökséget kiemelve (5. fejezet), majd összefoglaló módszerrel tekinti át a német, a francia, a spanyol és az angol jogi nyelveket (6-9. fejezet). A szerző a témát a lexikai szintű megértés és a további kutatási célok megfogalmazásával zárja (10. fejezet). Az elméleti és történeti-kulturális síkon váltakozó megközelítés rengeteg információ harmonikus feldolgozásának enged teret a műben. Az ennek eredményeképpen létrejött kötet ezért jól átlátható szerkezettel és egyben részletgazdagsággal rendelkezik. Ezért a Comparative Legal Linguistics c. könyv kiválóan alkalmas arra, hogy azt egy a jogi nyelvvel foglalkozó kurzus kötelező vagy ajánlott irodalmának részeként feldolgozzák.

A bevezető fejezet a jogi nyelvet középpontba helyező kutatások szintézisének tekinthető. Figyelemreméltó bibliográfiai alappal, valamint számos szakemberrel együttműködve ez a szintézis mind tudományos, mind kulturális szinten megvalósulni látszik. Mattila a jogi nyelv tanulmányozása során rávilágít az osztályozás és tipológia viszonylagosságára. Példaként említhetjük meg a kontinentális Európában ismert közjegyzői jogi nyelvet⁶, vagy a jogi nyelv spanyol/katalán kutatásait is, ahol azt jogi és közigazgatási nyelvként titulálják, fogják fel és értelmezik: mindez arra

⁴ 187-192. o.

⁵ Heikki E. S. Mattila: Vertaileva oikeuslingvistiikka. Helsinki, Lakimiesliiton kustannus, 2002.

⁶ 5. o.

mutat rá, hogy a jogi nyelv elméleti szintű kutatása összehasonlító és többnyelvű megközelítést igényel.

A jogi nyelv funkcióira épülő 2. fejezet meghaladja a technikai és instrumentális eszközök kutatását, és elmélyed a jogi nyelv szimbolikus, társadalmi és kulturális vonatkozásaiban. Miután a kötet elején a szerző világosan megfogalmazza, hogy „a jogi nyelv nem csupán a jogász professzió belső kommunikációs eszköze”⁷, a szerző a következőket írja a jelen fejezet kezdő soraiban:

„A kommunikációelmélet szerint a jogi nyelv számos funkciót tölt be, amelyek közül a legszembetűnőbb az igazságszolgáltatási funkció, amely révén a jogi nyelv pusztán nyelvi eszközökkel joghatást képes kiváltani. A jogi nyelv jogi tartalmú üzenetet is továbbít. Általánosan megállapítható, hogy a jogi nyelv megerősíti a jog tekintélyét, és ezzel hozzájárul a társadalom rendjének megőrzéséhez. Ezenkívül a jogász réteg csoportszellemét is megerősíti, mivel a hétköznapi nyelvhez képest specializálódott és az adott nyelvre sajátosan jellemző nyelvi formaként van jelen minden társadalomban. Végül pedig a jogi nyelv nyelvpolitikai indíttatást sem nélkülöz. Ezek a funkciók pedig szorosan a kialakult jogi nyelvi kultúrához kapcsolódnak.”⁸

A jogi nyelv jellemzőit ismertető 3. fejezet számos példával fest összképet a témáról. Még ha a megközelítés alapvetően leíró jellegű is, a szerző nem kerül meg a „helyes használat” gyakorlati problematikáját. Végül a negyedik, jogi terminológiáról szóló fejezet zárja az elméleti fejtegetéseket egy kulcsfontosságú kérdésre fókuszálva: a szerző az intézményesült formákat veszi szemügyre, és megvizsgálja az Európai Unió és egyéb nemzetközi szervezetek esetét.

A kötet második része az egyes, *lingua franca* státuszú jogi nyelveket veszi sorra (kiválasztásuk okait részletesen a bevezető fejezetben olvashatjuk).⁹ Minden egyes bemutatott jogi nyelv – bizonyos nyelvspecifikusságból következő megengedhető rugalmassággal – ugyanazt a módszertant követi: a történeti gyökerek elemzését az egyes jogi nyelvek jellegzetességének bemutatása követ majd annak nemzetközi fontosságát hangsúlyozza a szerző.

Ami a záró fejezetet illeti, az a jogi terminológiát veszi ismét alapul: a jogrendszerek egymás közötti egyre gyakoribb átfedések gyakorta kommunikációs problémákhoz vezetnek, amelyek okát érdemes kutatni. Heikki Mattila szerint a mélyreható összehasonlító munka nélkülözhetetlen

⁷ 4. o.

⁸ 57. o.

⁹ 37-53. o.

eszköz, amelynek jogi és nyelvi térben is folytania kell, és a fő hangsúlyt a nemzetközi szintű jogi együttműködés elősegítő területekre kell fektetni.

Nehéz volna kimerítő jelleggel felsorolni a kötet sokrétű jellemvonásait. Első helyen mindenképpen az egész művön érezhető műgondot kell megemlíteni, amellyel a jogi nyelv sajátos jellemzőit mutatja be a szerző. Felhívja a figyelmet a jog nyelvenként eltérő jellegzetességeire, valamint annak különböző kulturális kontextusban végbemenő történeti fejlődésére. Mindeközben ügyel arra, hogy ne mossa el az okozati összefüggéseket a nyelvi és a társadalmi tényező, valamint gyakorlati és szimbolikus jellemzők között; tartózkodik az elhamarkodott értékítéletek kimondásától. A szerző elemzéseit óvatosság és a részletekre kiterjedő alaposág jellemzi. A jogi nyelv archaizmusai nem feltétlenül szolgálnak példaként a társadalom autoriter szabályozó jellegére, ami annál is inkább az összehasonlító megközelítés igénybevételének hasznosságát indokolja. Példaértékű a könyv példagazdagsága is, amely étellel tölti meg a kötetet. A benne található példák akkor is értelmezhetők, ha kevésbé ismert keleti nyelvekből merítik azokat. A kötetben az olvasó a szokásos jól ismert példákat is megtalálja, amelyeket a szerző a rá jellemző sajátos történeti kontextus megközelítéssel vizsgál meg: ilyennek tekinthető például a bizonyítási teher fogalma¹⁰ és annak ekvivalens megfelelői vagy a közrend fogalma¹¹ és megfelelője az angolszász rendszerekben, valamint az egységes jogi terminológia megalkotásának nehézsége nemzetközi intézményi kontextusban.

Ami a kötet formai jellemzőit illeti, a szerzőt dicséri a fejezetek alcímeinek világos érthetősége, a hivatkozási rendszerének letisztultsága, a kettős – általános és tematikus – bibliográfia, a kötetben szereplő idegen nyelvi terminusok és kifejezések listája, valamint a részletes név- és tárgymutató. A kötet alkalmas arra, hogy alaplaként forgassák, illetve hivatkozási alaplaként is rendkívül jól használható egy-egy téma kutatása során. E műnek köszönhetően a területen nem jártas szakemberek is bepillantást nyerhetnek a jogi nyelvészet interdiszciplináris tudományterületébe.

A Comparative Legal Linguistics c. kötet kellő alapot ad a többnyelvű jogalkotásról folyó viták megértésére, és ha elfogadjuk azt az állítást, hogy a fiatal jogász-nyelvésznek új, eddig nem látott, komplex problémákat kell megoldania, az egyszerre több nyelven megjelenő jog a jogi nyelvről való gondolkodás megjelenésénél nem újabb, hanem azzal éppen egyidős jelenség.

Hettinger Sándor

¹⁰ 131. o.

¹¹ 203-204. o.